

התנגשות הענקים: איך עברה מלכות ישראל מיוסף ליהודה?

ר' יעקב זילברשטיין הוא יו"ר הנהלת בית הכנסת "המרכזי" בראשון לציון בו אני פועל כרב וכשליח חב"ד. יעקב זכה לתואר המפוקפק של הניצול היחיד בעולם ששהה את כל ימי המלחמה במחנות המוות הנאציים. בערב ראש השנה ת"ש (ספטמבר 1939), עשרה ימים אחרי כניסת הנאצים לפולין, הוא נחטף מהרחוב והועלה על משאית שהעבירה אותו למחנה הריכוז בוכנוולד. הוא שהה שם שלוש שנים ואחר כך התייסר עד סוף המלחמה במחנה ההשמדה אושוויץ.

כל משפחתו של יעקב הושמדה ואין לו אף קרוב מדרגה ראשונה. לא הורים, לא אחים ואף לא בני דודים. זה אילן משפחתי ענק שנכרת לכל רוחבו.

יעקב סיפר לי על שיחה שהייתה לו עם שמעון פרס, שהיה בערך בן גילו ומאותה התפוצה שלו. פרס הניח יד על הכיפה שלו ושאל: "יענקלה, איך נותרת מאמין אחרי מה שעברת?" יעקב ענה: "הקב"ה הציל אותי יחיד מכל המשפחה והאם אינני צריך להודות לו?!". פרס הגיב: "אתה ממזר..."

בואו נודה שהתשובה לא ממש פותרת את השאלה ותהייתו העמוקה של שמעון פרס עולה ונשאלת: מהו סוד הנצח? מהו סוד הישארות וההמשכיות? מהי הסיבה לכך ששני אנשים עברו את אותם הזוויות ואחד קם ועזב ואילו השני התחזק באמונתו? הנושא חשוב כיום מאין כמותו, משום שכולנו מתמודדים עם אותה השאלה: כל הורה נושא ספקות טורדניים אודות סיכויי הישארות וההמשכיות במשפחתו. זאת תקופה גמישה שאיש אינו מחויב בה. הכל זמני ונייד וקל לנוע ממקום למקום. ולכן כל הורה מחפש את הסוד שיכול לחזק משמעותית את סיכויי ההמשכיות במשפחתו.

אנו רוצים לדון בשאלה הגדולה הזו באמצעות עיון באחת הדמויות הכי משמעותיות בהיסטוריה היהודית. דמותו של השורד הנצחי, של עוף החול שנעלם וקם ושוב יקום ויתקיים לנצח: **יהודה בן יעקב**. כל דברי ימי ישראל, החל מפרשיות השבוע הללו ועד ביאת המשיח, הם מהפכות שלטוניות בין שני שבטים: יהודה ויוסף. פעם זה עולה ופעם זה עולה, אבל באופן מפתיע, מלכות יוסף היא זמנית, היא תמיד **מבליחה ראשונה ונעלמת**, אבל מלכות יהודה **שבה וקמה ועתידה לשכון לנצח**.

והשאלה שעומדת בבסיס השיעור היא: מהו סוד הנצח של יהודה?

ב. השליש האחרון של ספר בראשית הוא מאבק הענקים בין יהודה ליוסף. החלק הראשון שייך כולו ליוסף: הוא מוביל את מהלך המאורעות ומנחיל ניצחון מוחלט ליהודה. יהודה 'טועה' בשיקול הדעת שלו למכור את יוסף, הוא 'טועה' בשיקול הדעת במעשה תמר ואחר כך דן אותה לשריפה, ובמקביל, יוסף צץ ומזדקק והופך להיות היהודי הראשון בהיסטוריה שנוגע בכס המלכות.

ככה בדיוק מתחילה פרשת השבוע, "וייגש": יהודה הכאוב נעמד בפני המשנה למלך ומתחנן לרחמים על בנימין הצעיר. אנא חוס עלינו ועל אבא ותן לנו לחזור שלמים הביתה.

1. תהלים מח: כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו – **בראשית רבה צג:** 'המלכים נועדו' זה יהודה ויוסף, 'עברו יחדיו' - זה נתמלא עברה [זעם] על זה וזה נתמלא עברה על זה.

ואז באה הפטרת הפרשה, נבואת יחזקאל, והופכת את היוצרות:

יחזקאל לז: ויהי דבר ה' אלי לאמר: ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו [בנימין שתחת שלטון יהודה], ולקח עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו [עשרת השבטים שתחת ממלכת יוסף]. וקרוב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך ... הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגויים אשר הלכו שם ... ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ ומלך אחד יהיה לכולם... ולא יחצו עוד לשתי ממלכות: **ועבדי דוד מלך עליהם ... ודוד עבדי נשיא להם לעולם.**

הנביא יחזקאל מנבא כי בעוד שמלכות ישראל נקרעה בימי המקדש הראשון לשתי ממלכות נפרדות – ממלכת יהודה בירושלים וממלכת אפרים מזרע יוסף בשומרון – הנצח שייך ליהודה. המלכות של יוסף היא זמנית ותיעלם ואילו ההישארות היא אצל יהודה.

הצעד המעשי הראשון לקראת המלכת יהודה על ישראל מתרחש בפרשה הבאה: יעקב עומד למות והוא קורא את ילדיו אל המיטה. יעקב מברך כל אחד אבל ההפתעה נמצאת בברכת יהודה.

בראשית מט, ח: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה.

חז"ל לומדים כי זרע יהודה עתיד להחזיק בכל תפקידי ההנהגה בעמנו: הן המלכות בארץ ישראל, הן ההנהגה הייצוגית בחוץ לארץ, תפקיד 'ריש גלותא' שהיה המייצג בפני המלכות והן המנהיגות הרוחנית העליונה, נשיאי הסנהדרין.

סנהדרין ה, א: לא יסור שבט מיהודה - אלו ראשי גלויות בבבל שרודים את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל [נשיאי הסנהדרין] שמלמדים תורה ברבים.

וכעת נחשוב על הסיטואציה המדהימה שנוצרה שם: יוסף עצמו עמד לפני המיטה כמשנה למלך!, הוא החזיק בתפקיד העוצמתי שיהודי אחז בו אי פעם. הוא עשה את תפקידו בצורה נהדרת ויעקב היה אמור לסמוך על הכלל ש'נבחרת מנצחת לא מחליפים...'. ובכל זאת יוסף נאלץ לראות ולשמוע כיצד השררה שלו היא זמנית וחולפת ומי שיעמוד בראש העם הוא יהודה.

האברבנאל כותב דבר יותר מדהים: הוא מקשה מה הייתה מטרת הברכות? אם היעד היה לברכם (כמו שעושה משה בסוף ימיו), מדוע יעקב לא בירך את שלוש בניו הגדולים? ואם המטרה הייתה להוכיחם כמו שנהג עם שלוש הגדולים, למה לא הוכיח גם את הצעירים שמן הסתם היה מה להוכיחם?

אלא כל המטרה הייתה למנות מלך על ישראל: בכדי להכתיר את יהודה. ולכן כל דברי יעקב הם הסבר למה דווקא יהודה. תחילה מוכיח חמורות את שלוש הגדולים – אלו שאמורים להיות קודמים ליהודה בקבלת הירושה – ולכן מבהיר שאינם מתאימים למלוכה. אחר כך ממשיך באופן חיובי לפרש שהשבטים הצעירים נועדו למטרות אחרות – מסחר וכו' - וכך ברור שהמלוכה נשארת בידי יהודה.

הדורות חולפים וכל דברי ימי ישראל ממשיכים להיות מטוטלת של יוסף מול יהודה: א. משה רבינו יוצא למלחמה הראשונה אחרי יציאת מצרים – מלחמת עמלק – עם שני עוזרים צעירים: חור ויהושע. חור הוא בן כלב, נשיא שבט יהודה, ויהושע הוא משבט אפרים בן יוסף. ב. קשר כזה מופיע שוב בסיפור המרגלים כאשר יהושע וכלב הם שני האנשים היחידים שנשארים נאמנים לשליחות ה'.

ג. השנים חולפות ועם ישראל מבקש להמליך מלך והראשון שנבחר הוא שאול בן בנימין מזרע רחל (קרוב ליוסף). ואולם מלכותו של שאול היא זמנית והוא רק הפרומו לקראת הדבר האמתי: דוד משבט יהודה שמקבל את המלכות באופן נצחי. ד. אחרי מיתת שלמה והמעבר למלוכת רחבעם בנו, מתפצלת מלכות ישראל לשני חלקים וזה שוב ירבעם בן נבט משבט אפרים בן יוסף מול רחבעם בן שלמה מזרע יהודה. ושוב מנבא יחזקאל כי מלכות ישראל היא זמנית ומלכות יהודה היא נצחית.

ה. משכן שילה עומד 369 שנה בנחלת יוסף בשילה ואולם זה מקום זמני וחולף, ואחר כך מוקם בית המקדש במקומו הנצחי בירושלים, בנחלת יהודה ובנימין. ו. הסיבוב האחרון בין השבטים יהיה לעתיד לבוא כפי שמובא בספרים כי הגאולה העתידה עצמה תתרחש בשני שלבים: תחילה יופיע "משיח בן יוסף" – שיהיה מזרע מנשה או אפרים בני יוסף, והוא ייהרג במלחמת גוג ומגוג, אבל הוא יפתח את הדלת ל"משיח בן דוד" הגואל הנצחי.

ישנו סיפור היסטורי מופלא המדגיש את נצחיות שבט יהודה: אחרי כיבוש הרומאים וחורבן בית שני, גברו הגזרות בארץ ויהודים חיפשו עיר מקלט. השלטון הפרסי ששלט בבבל העניק חופש דת ובבל החלה להיבנות שוב מחורבנה של ירושלים. חכמים גדולים עברו לבבל והחיו את מרכז התורה שפעם שם בתחילת ימי בית שני. ראש העם מזרע יהודה קיבל מהמלכות את מעמד "ריש גלותא".

ההיסטוריה מספרת (ראו ויקיפדיה ערך 'בוסתנאי') כי באמצע המאה השביעית קם מלך פרס והשמיד בזעמו את כל צאצאי בית דוד. והנה באחד הלילות חלם המלך כי הוא מהלך בבוסתן פירות נהדרים

וכורת את העצים. כאשר הניף את הגרזן על העץ האחרון הופיע זקן אדמוני יפה עיניים, חטף ממנו את הגרזן והיכה בכוח במצחו. המלך המבועת התחנן לרחמים והבטיח כי לא יפגע בשתיל האחרון.

המלך התעורר מבוהל והזדעזע עוד יותר למצוא עצמו שוכב בתוך שלולית של דם. הוא שלח למצוא לו פותר, עד ששמע הסבר מחכם יהודי: הזקן בחלומו היה דוד המלך שהזהיר את מלך פרס שלא להשמיד את הנצר האחרון ממשפחתו. המלך ביקש לברר איפה נשאר הנצר האחרון, והתברר שבתו של אותו חכם פותר החלום, שהייתה אשתו של חנינאי מזרע בית דוד שנהרג בידי המלך, הרתה רגע לפני שבעלה נהרג. המלך הותיר לפליטה את הילד וקרא לו בשם בוסתנאי, על שם הבוסתן שראה בחלומו. בוסתנאי גדל ומונה לריש גלותא בידי "החליף עומר", מחליפו של מוחמד וכובש ירושלים.

הנה מדרש המספר על המפגש הראשון בין הילד למלך פרס: **אוצר המדרשים איינשטיין: יגדל בוסתנאי וילמד תורה ותבונה ויתאוה המלך לראותו ... ויעמוד לפני המלך ולא נענע ראשו ויבא זבוב ויעמוד על רקתו וינשכהו ולא הבריחו ונטף דמו ... ויאמר המלך למה לא הברחתו מעל פניך? ושיבהו: ירשנו מאבותינו כי מעת הורדנו מכתר מלכותנו, לא לדבר ולא לצחוק בהיכל מלך.**

ואחרי כל זה, השאלה פשוטה ומתבקשת: מה משמעות סדר הדברים שיוסף הוא הראשון, אבל נופל ונעלם, ואילו יהודה הוא השני אבל כאן כדי להישאר?

התמיהה עולה בראש ובראשונה על יעקב עצמו: מדוע עוקר את המלוכה מיוסף? הרי כל מה שיהודה עשה **יוסף עשה טוב ממנו?** אם נזכיר את מעלת יהודה שהציל את חיי יוסף בכך שהמליץ למכור אותו לעבד, הרי יוסף הציג התנהגות פי כמה יותר מרשימה: הוא לכתחילה לא חטא בשנאת אחים ומחל וסלח להם על הכול? אם מעלת יהודה בכך שהתעלה על מידותיו והודה לתמר "צדקה ממני", יוסף לכתחילה לא נענתה לבקשותיה של אשת פוטיפר ועמד איתן כילד צעיר?

תמיהת **המכילתא בשלח יד, כב:** היו רבי טרפון וזקנים יושבים בצלו של שוכר ביבנה. אמרו לו: ילמדנו רבינו באיזו זכות זכה יהודה למלכות? האם בזכות שאמר 'מה בצע כי נהרוג את אחינו' והצילו מהמיתה? אמר להם: האם דיה להצלה שתכפר על המכירה?! הרי נתן עצה **למכרו ולא להשיבו אל אביו?**

ג. לפני שניגש לעניין עצמו, נפתח נושא אחר לחלוטין (להבדיל אלפי הבדלות), תעלומה שהיא מדרש פליאה ממש: יש מילים שיהודים אפילו לא אומרים אותן. הן מסמלות גועל ודחייה כה עמוקים עד שאפילו לא מגלגלים אותן על השפתיים. ראש וראשון למילים המגונות הוא בעל החיים שחי בתוך הטינופת: ה"חזיר". הגמרא נמנעת מלהזכיר אותו בשמו ורק נוקבת ברמז שדבק בו¹:

2. שבת קט"א: אדם שהקיז דם שיאכל משהו ואחר כך יצא מן המקום שאם יפגוש בדבר אחר – יכול לחלות בדבר אחר [צרעת שהיא מחלה שקשורה בחזירים].

המיאוס מפני החזיר הוא כה עמוק עד שחז"ל קבעו (בבא קמא פב) שאסור אפילו לגדל אותו בתחומי ארץ ישראל ובהתאם לכך קבעה ה"כנסת" בארץ את "חוק החזיר", לפיו אסור לגדל אותו בערי הארץ (למעט יישובים נוצריים). יצוין שרוב עם ישראל מתאחד סביב המיאוס מפניו ואפילו מסעדות טרפה שמוכרות ממנו (ל"ע), מתביישות לנקוט בשמו והמציאו שם מכובס: 'בשר לבן'.

כאן בא האור החיים בפרשת שמיני ומטיל פצצה: ישנו מדרש האומר שאיסורו של החזיר הוא זמני בלבד ולעתיד לבוא עתיד להיטהר ולהיות מותר לאכילה. כן, דווקא בעל החיים המאוס, נושא בכוח ההישארות והנצחיות ועתיד להיטהר. המהפך הזה רמוז כבר בשמו: "חזיר" מלשון "חזרה", שכן סומאתו זמנית והוא עתיד לעלות לקדושה.

האור החיים מדקדק זה מתוך לשון התורה. הפסוק מתחיל (ויקרא יא ב-ג): "זאת החיה אשר תאכלו ... כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה". התורה מציגה כאן את שני סימני

¹ **בדיחה:** הרב והכומר יצאו לטיול בעיר. הם התקרבו לפארק העירוני ולפתע ראו שלט בכניסה: "אין כניסה ליהודים ולחזירים". הכומר הצביע על המילה "ליהודים" כרמז לכך שהרב צריך להישאר בחוץ. הצביע הרב על המילה האחרונה בהכרזה ואמר: "שנינו לא יכולים להיכנס...".

הטהרה וקובעת כלל: כל בעל חיים בעולם שהוא "מפריס פרסה" (יש לו פיסוק ורווח בין שתי אצבעות הרגל) הוא בהכרח גם "מעלה גרה" (בולע את העשב ללא לעיסה ואחר כך עולה העשב שוב לפה לשם לעיסה וטחינה חוזרת). ולכן אין צורך להתאמץ ולחפש שני סימני טהרה כדי לדעת את דינו של בעל החיים, אלא מספיק לבדוק אם הוא מפריס פרסה ובהכרח הוא גם מעלה גרה וכשר לאכילה.

ואולם אחרי ארבעה פסוקים מוציאה התורה בעל חיים אחד מהכלל (פסוק ז): "ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם". התורה מדגישה כי החזיר הוא בעל החיים היחידי שהוא מפריס פרסה אבל אינו מעלה גרה ולכן אינו כשר לאכילה.

וכאן עולה השאלה למה ממתינה התורה ארבעה פסוקים עם ההבהרה? הרי מישהו יכול לטעות בינתיים ולחשוב שגם החזיר כשר משום שיש בו את סימן הטהרה העיקרי? מוצא כאן האור החיים רמז כי באמת **גם החזיר הוא קצת מותר, כי עתיד להיות טהור** ורק בזמננו הוא טמא.

אור החיים שם: יתבאר על דרך אומרם ז"ל (חולין נט) 'כל בהמה מפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מהחזיר'... ואולי ממה שלא הוציא מן הכלל סמוך להודעת הכלל [ורק אחרי ארבעה פסוקים], רמז **שאפילו החזיר בכלל [ההיתר]**, על דרך דברי רבינו בחיי בשם התנחומא: 'למה נקרא שמו חזיר? שעתיד לחזור להיות מותר'.

ואף שהדברים תמוהים: כיצד יתכן שמצווה מן התורה תתבטל? מבהיר האור החיים כי החזיר יעבור התפתחות לעתיד לבוא ויהפוך להיות "מעלה גרה". וזהו שמדגישה התורה (בפסוק שהובא לעיל) **"והוא גרה לא יגר"**, כלומר, החזיר אסור רק בתנאי ובאותה תקופה שלא יעלה גרה.

והוסיף 'והוא גרה לא יגר' פירוש תנאי הוא הדבר כל זמן שהוא לא יגר אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר ולא שישאר בלא גרה ויותר כי תורה לא תשונה.

וכאן עולה השאלה העצומה למה החזיר? מה סוד ההישארות שלו? אם אנו במצב רוח של קבלת חברים חדשים לאגודה, מדוע שאר בעלי החיים הטמאים לא יעברו מוטציה כזו וייטהרו?

מפרשים רבים חולקים בחריפות על האור החיים ושוללים את 'חזרת החזיר'. רבי שמואל יפה, מחבר פירוש היפה תואר על מדרש רבה, כותב כי המדרש הזה לא היה ולא נברא, אלא שאחד הפרשנים כתב אותו בדרך הלצה והיו שלא הבינו את הבדיחה...

יפה תואר ויקרא רבה יג, ג (מז, ג): המאמר הזה לא היה ולא נברא כי לא מצאנוהו בשום מדרש ואחד מן האחרונים המציאו על דרך הלצה והיה תולה אותו באחד מן המדרשים.

ראיתי רעיון מעניין האומר כי עצם זה שאומרים "דבר אחר" ולא "חזיר", הוא כדי לשלול את הטעות שהחזיר יחזור לטהרתו.

אבל עובדה היא שהמדרש מובא ומצוטט בספרים רבים (נלקטו בליקוטי שיחות כט/128 הערה 58) והפליאה גדולה: למה דווקא החזיר? מה סוד הנצחיות שתגרום לו אחרי אלפי שנות שקיעה בכלוך ובבוץ, לקום ולפשוט את טלפיו ולומר באמת ובתמים "טהור אני"?

שני הנושאים שבהם עסקנו - סוד הנצחיות של יהודה, ולהבדיל אלפי הבדלות, סוד תקומת הבעל חיים הנ"ל - קשורים באותו עניין.

ד. נתחיל עם הסבר ראשון למעלת יהודה ואפתח באנקדוטה אישית: **ביום ההולדת האחרון שחגגנו עם אבי, חצי שנה לפני פטירתו, התוועדנו עמו כמנהג חסידים. בשעה מאוחרת כשאבי היה אחרי כמה פעמים "לחיים", הוא אמר משפט בלתי נשכח, ובהקדים: אבי זכה לכהן כרב ממלכת חב"ד בארץ, כפר חב"ד, וכחבר בבית דין רבני חב"ד וכך עמד בצומת קבלת ההחלטות הרגישה בחב"ד.**

אבי אמר כך: "בעבודה תחת הרבי מליובאוויטש, יכול היה לקרות שתטעה, הרבי לא שלל את האפשרות שנמעד בשיקול הדעת שלנו, אבל אם טעית היה מצופה ממך לבקש סליחה מיד ולתקן. הדבר הגרוע ביותר היה להיתקע במקום, להתעקש על הגישה שלך בלי לבצע שינויים..."

ההבדל בין יהודה ליוסף (כפי שהארכנו בשיעור לפרשת וישלח) הוא שיוסף הוא ה"יפה תואר". יוסף הוא החכם, הוא המוצלח, הוא החולם הגדול והמיישם הגדול. כשאחיו רועים צאן, הוא חולם על שמש וירח שמשתחווים לו. כלומר, על כיבוש העולם כולו בידי הקדושה. יוסף עומד בגאון מול אשת פוטיפר ואחר כך מפגין אצילות מדהימה ומוחל לאחיו.

יהודה, לעומתו, הוא איש פשוט כביכול, הוא "פלאח", רועה צאן מאיזה חור בשכם, וכאדם כזה הוא מקבל החלטות ועושה טעויות. הוא מוכר את יוסף ונופל מול תמר. אבל ליהודה יש תכונה מדהימה שאיננה אצל צאצאי יוסף: הוא **גמיש!** הוא יודע **ליפול ולקום**. יהודה לא מתעקש להיות מושלם, הוא לא מנסה להתהדר בניקיון וטהרה, תמורת זאת, יהודה יודע להסתדר במהירות ולקבל את ההחלטה הכי נכונה בתנאים שהוא מתמודד איתם.

ברגע שהוא מבין שטעה מול תמר – הוא קם ומתקן. לאחר שהאחים מבינים שהם טעו מול יוסף – הוא קם ומציל את בנימין. וככה זה ממשיך גם אצל צאצאי יהודה: ברגע שדוד מבין שהוא חטא מול בת שבע, הוא קם ואומר מילה אחת: "חטאתי". יהודה וצאצאיו הם אינם הטהורים, הם הנאמנים! הם בעלי התשובה שברגע האמת מקבלים את ההחלטה הכי נכונה יחסית לתנאי החיים שלהם.

צאצאי יוסף, לעומת זאת, הם יפי תואר כמותו, אבל התכונה הזו נושאת סיכון: הקושי **לקום ולתקן**. כששאל נופל – הוא רק נופל ונופל יותר, כשירבעם בן נבט נופל – מי שהתלמוד מתאר אותו כגדול הגדולים, מי שהקב"ה הציע לו לטייל עמו בגן עדן – שלמותו אינה מניחה לו לקום ולהודות שטעה. שכן כל עוצמתו של הצדיק נובעת מיופיו, מטהרתו, וכיצד יוכל לחיות עם השריטה על הפנים?

כעת מובנת סוד ההופעה של יוסף ויהודה במהלך ההיסטוריה: יוסף מופיע תמיד ראשון כרמז לעליונותו של הצדיק. כל מהפכה חייבת להתחיל מאדם גדול שרואה את הדברים באמיתיותם, כפי שהם **צריכים להיות ולא רק כפי שהם בפועל**. ואולם הנצחיות של יהודה מלמדת כי סודו של המנהיג הוא בגמישות שלו. ביכולתו להיות נאמן ולא פרפקציוניסט. הוא יכול לטעות, אבל הכי חשוב ללמוד לנצח בהזדמנות השנייה.

הנה אמירה חדה וקיצונית של חז"ל בנושא הזה בדיוק:

3. יומא כב,א: מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול? מפני שלא היה בו שום דופי [שבא ממשפחה מיוחסת, רש"י]. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן **קופה של שרצים תלויה מאחוריו** [כמו דוד שבא מרות המואבית והייחוס שלו פגום, רש"י] שאם תזוז דעתו עליו אומרין לו חזור לאחורין [תזכור מאיפה באת וכך יחזור ויתקן].

עד כאן הסבר אחד, ומכאן אל התורה החסידית הגדולה שהיא אחד מעמודי התווך במחשבת חב"ד.

ה. פרופסור ירמיהו ברנובר הוא מדען בתחום האנרגיה החילופית (הידרודינמיקה). לפני מספר שנים קיבל "אות מפעל חיים" ממדינת ישראל על תרומתו להקמת התשתיות הלאומיות. ברנובר נולד בריגה ואבא שלו נהרג על ידי הלאטבים במלחמת העולם השנייה. הוא חווה בעצמו אנטישמיות ושנאה ולא הצליח להתקבל למוסד אקדמי בגלל מוצאו היהודי. ואולם הרדיפות חיזקו את רוחו וגרמו לו להעמיק בהבנת מורשתו היהודית. הוא יצר קשר עם המחותרת החבד"ת ברוסיה והחל לקיים מצוות.

במשך השנים הפך ברנובר להיות מדען נחשב בברית המועצות ומעת לעת היה מוזמן להרצאות בתחום עבודתו. תמיד היה מחביא בעומק המזוודה שקית תפילין ומוצא רגע פרטי כדי להניח אותם. פעם נסע להרצאה חשובה ותכנן להניח תפילין במשך היום. הוא עלה להרצאות מול מאות אנשי אקדמיה ופתאום ראה את השמש שוקעת ונזכר ששכח להניח תפילין. מחשבות החלו להתרוצץ במוחו תוך כדי שמדבר מול הקהל: מצד אחד, הוא עושה ליהדות שירות ענק; הוא עומד כיהודי זקוף וגאה בפני מאות אקדמאים

(הוא גידל זקן והיה מפורסם בפעילותו למען העלייה לארץ) ולמה להפסיד את זה בגלל הנחת כמה רצועות בסתר? מצד שני, תפילין זה תפילין.

המחשבות סחררו את מוחו ולפתע החל להשתעל, התנצל שיש לו סחרחורת וירד בזריזות מהבמה. הוא עצר מונית, הורה לנהג לטוס אל המלון, הניח תפילין במקביל לקרני השמש האחרונות, ונפל מותש על המיטה. אחר כך ניסה לנתח לעצמו מה קרה? למה היה לו כה חשוב להניח תפילין? מה הערך של מעשה טכני מול ההופעה היהודית הגאה שלו?

הסיפור הזה נוגע בחוט השדרה של החיים היהודיים: בכל בית כנסת יושבים כעת שני סוגי יהודים: שניהם יראי שמים, אבל יש ביניהם פער מהותי. הראשון, קוראים לו 'יוסף' והוא אדם של לימוד. הוא חווה את קיום המצוות בכל הזהות והאישיות שלו. הוא לא ניגש לליל הסדר לפני שהבין את חומרתו של החמץ הפנימי, הוא חש תיעוב כלפי השאור שבעיסה שפועם בתוכו ובדיקת החמץ נעשית מתוך כעס וזעם על הישות שמפריעה לו להתעלות בקודש.

השכן שלו, 'יהודה', הוא לא כזה מעמיק, אבל הוא אדם מעשי. הוא לומד את הלכות החג, חשוב לו לדעת איך בודקים ומה בודקים, מתי מתחילים ומתי מסיימים.

מה ההבדל ביניהם? מצד אחד, הראשון חווה את החג ואילו השני רק מקיים את החג. הראשון ניגש לליל הסדר בהתלהבות ולא היה מוותר על הלילה הזה בעד שום הון שבעולם. הוא צומח ומתפתח עם קיום המצווה, ואילו השני נותר על מקומו. הוא כמו מכונה שמקיימת מצווה. יתכן שבאופן אישי היה מעדיף לוותר על כל הטרחה הכרוכה בהכנות לחג וללכת לישון. המילה "מעשה" היא גם מלשון "מעושה", כמו אדם כפוי ומוכרח שעושה רק בצורה חיצונית מעושה.

אבל מצד שני, הראשון ניגש לקיום המצווה בגלל עצמו, מתוך החוויה האישית שסוחפת אותו, ואילו הראשון הוא מאה אחוז מסירות לקב"ה. השאלה היחידה ששואל את עצמו היא מה ה' רוצה ממני.

מי ביניהם יותר גדול? איזו דרך חשובה יותר? גדולי התנאים דנים בכך:

קידושין מ"ב: וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד ונשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה (ונמצאו שניהם בידו, כי מי שלומד גם יבוא לקיים, אבל מי שמקיים לא יבוא ללמוד, רש"י).

מהי מסקנת הגמרא? היא לא ברורה: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה", אז התלמוד גדול או המעשה גדול? הרי כל מעלת התלמוד שמביא לידי מעשה ואם כן המעשה גדול?

נשיא חב"ד מסבירים כך: בשלב הראשון, "תלמוד גדול". כל מעשה של קיום חייב להיות מלווה בלימוד ובהפנמה אישית, כי אחרת גם המעשה לא יחזיק מעמד. כמה יכול אדם לקיים מצוות כמו מכונה בלי להזדהות עם המשמעות הפנימית שלהן?

ואולם מעלת התלמוד היא בגלל שמביא לידי מעשה. התלמוד עומד בראש כשהוא לימוד כזה שמחזק את המשמעות לדברי ה'. אבל אם התלמוד יהפוך להיות מניע לקיום המצוות, אם ההבנה וההזדהות הפכו להיות תנאי בדרך להתאחדות עם האלוקים – לא יהיה בסופו של דבר לא תלמוד ולא מעשה.

כעת נשוב אל יוסף ויהודה: המילה "יוסף" מסמלת הוספה, צמיחה והתפתחות. משום שיוסף הוא יפה התואר שיועד ולומד ומבין. המילה "יהודה" לעומתה היא מלשון "הודאה", כמו 'מודה באשמה'. יהודה הוא איש מעשי שמקיים את מצוות בכפיפות ובכניעות, כמו אדם "מעושה" שמבצע בגלל שהוא מוכרח.

השלב הראשון בכל תהליך צמיחה הוא "יוסף", ללמוד ולהבין ולהזדהות עם המסר של המהפכה. ואולם זה רק השלב הראשון, אבל לא בסיס הקיום. ההישארות וההמשכיות הנצחית קיימת דווקא אצל מי שמוסר את עצמו לקדושה, אצל מי שמוותר על העצמאות שלו ומודה שבסיס הקיום שלו הוא קבלת עול פשוטה. אדם כזה ישרוד כל קושי ואתגר מבחוץ או מבפנים.

הפער בין שתי הגישות מתבטא ברגע שלא מצליחים להזדהות עם המצווה. בני יוסף עלולים ליפול ברגע הזה, זה מה שקרה אצל שאול **שהלך אחרי הטעם**. הוא התעקש להקריב את מיטב החלב והצאן של עמלק, כפי שמצווה **ההיגיון הרוחני** ולא סתם להמית אותם בחרב. בני יהודה, לעומת זאת, הם יהודים תמימים שכשעולה שאלה הם עונים בפשטות: זה מה שאבא שלי עשה וזה מה שאני עושה...

המשנה במסכת אבות (ג'ז) מעבירה את הרעיון באופן מושלם: "כל שחכמתו מרובה ממעשיו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובים **ושורשיו מועטים והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו** ... אבל כל שמעשיו מרובים מחכמתו למה הוא דומה? לאילן שענפיו מעטים **ושורשיו מרובים, שאפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו, אין מזיזות אותו במקומו**".

פעם התוועד האדמו"ר הקודם עם הבחורים, ההתוועדות הייתה נפלאה והם לא רצו שהיא תיגמר. הרבי ישב עם שעון לידו כדי לדעת מתי שעת תפילת מנחה. הבחורים שהיו נלהבים מההתוועדות, שיחקו עם השעון והקדימו מעט את השעה האמיתית. הרבי ראה מה עשו, הוא הביט לכיוונו של המזכיר הדגול ר' יחזקאל פייגין הי"ד שלא מחה בהם, ואמר כך: "חאצ'ע, אור אין סוף הוא לא מציאות אמיתית, גילוי העצם [גילויים] הוא לא מציאות אמיתית, מנחה היא מציאות אמיתית".

מאמר ועבדי דוד תשמ"ו: החילוק בין יוסף ויהודה יובן משמותיהם עצמם, דיהודה הוא מלשון הודאה ויוסף הוא מלשון הוספה ... וענין ההודאה בפשטות הוא שמודה לדבר מסוים אף שאינו מובן בשכלו, וענין זה הוא בכח העשייה שהיא בדרך כפיה. אמנם ענין ההוספה הוא להיפך, שהעניין לא רק מתקבל בשכלו אלא עוד זאת שמוסיף בחכמה ושכל ... והנה בשני אופני עבודה אלה דתורה ומצוות, תלמוד ומעשה יש שקו"ט בגמרא מי מהם גדול ... ולבסוף נמנו וגמרו 'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה' שבתלמוד עצמו ישנה גם המעלה **שבמעשה שהיא הכפיה. כי לאחרי שלומד תורה בתכלית השלימות מגיע לדרגא נעלית יותר, שלומד מצד כפיה והודאה, **שמבטל כל מציאותו ולומד מחמת קבלת עול**.**

קעת נשוב על בעל החיים הטמא שעתיד לשוב ויחזור להיות טהור: בהערת שוליים בתחתית עמוד מעביר הרבי מליובאוויטש נקודה כבירה: בעל החיים הזה טמא אלפי שנים, הוא נמצא בעומק הקליפות ונדמה שהוא גמור, מאוס ונידח מחוץ לתחום, אבל בביאת המשיח הוא ישוב ויטהר. למה? כי יש לו את **סימן הטהרה ברגליים**, ובכך הוא משל לאדם שברמתו האינטלקטואלית הוא אינו מזוכך, אבל הוא מקפיד לקיים במעשה. בין כשיש לו חשק ללכת לבית הכנסת ובין כשאין - הוא הולך. כי זה מה שעושים יהודים. ובעל חיים כזה ישוב ויטהר. הרגליים ינצחו ויוליכו גם את הלב למקום הנכון.

התוועדות תשנ"א א/352: 'מפריס פרסה' מורה שהמעשה בפועל (רגל) הוא כדבעי ובריבוי, אלא שחסר אצלו בענין הבירור והזיכור ('לא גרה') ולכן אף שמעלתו פחותה ממעלי הגרה שהם מזוככים יותר, אבל כיון שהמעשה שהוא העיקר הוא כדבעי, ולעתידי לבוא עתיד גם ליטהר (מעלת הבירור והזיכור) אזי יהיה בשלמות (משא"כ זה שמזוכך יותר אבל חסר אצלו מעלת המעשה שהוא העיקר).

מה כל זה אומר בתכל"ס? ילדים צריכים לשמוע את המלים "ככה הקב"ה ציווה!". מרוב רצון להיות הגיוניים ולשכנע, שוכחים לפעמים את העיקרון ה'יהודאי' שעליו עומד הכל: יהודי הוא מי שמודה למציאות ה', וכל השאר הם לא יותר מתבלינים כדי למתק את העשייה. חיים בצורה כזו מביאים במהרה לגילוי "זודד עבדי מלך עליהם לעולם" בגאולה השלמה בקרוב ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו **יוכבד שיחיו מינסקי**
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב